

PODNIKÁNÍ A HOSPODÁŘSKÁ SOUTĚŽ NA GLOBÁLNÍM TRHU EVROPSKÉ UNIE

Ivana Mandysová¹

Klíčová slova: Evropská unie, globalizace, podnikání, konkurenceschopnost, jednotný trh

Abstrakt:

Významným faktorem posílení konkurenceschopnosti EU jako celku i jejích jednotlivých členů je i proces odstraňování překážek v rámci Jednotného vnitřního trhu. Aby byl obchod ku prospěchu všech hráčů, musí být volný a spravedlivý a musí mít průhledná a vzájemně dohodnutá pravidla, jež platí pro každého. EU pevně podporuje Světovou obchodní organizaci, která stanovuje soubor pravidel, jež mají pomoci otevřít světový obchod a zajistit všem účastníkům spravedlivé zacházení. Tento systém, byť není dokonalý, zajišťuje v mezinárodním obchodu určitou průhlednost a právní jistotu.

Současná ekonomika je významným způsobem determinována dvěma na první pohled protikladnými procesy:

- ✓ **rostoucí internacionalizací, interdependencí a globalizací** – je akcelerována vědeckotechnickými a technologickými impulsy.
- ✓ **vývoj světové ekonomiky polycentristicky** – z hlediska stavu měnicích se vztahů a změny hierarchie zájmů či ekonomických vazeb v rámci megaregionů. [1]

Proces **globalizace homogenizuje světovou ekonomiku** a dochází tak k prosazování vztahů funkční spojitosti. Souběžně probíhající tendence polycentrismu vede k diferenciaci vycházející ze specifík různého civilizačního a kulturně-historického zázemí jednotlivých center, tj. západoevropského, severoamerického a východoasijského. Určitou analogii těchto tendencí lze zaznamenat i v oblasti korporativní mikroekonomie. Trend k růstu nadnárodních monopolů, jejichž ekonomická síla převyšuje ekonomickou sílu řady menších vyspělých zemí nemluvě o velkém počtu rozvojových zemí, je doprovázen silnou tendencí k decentralizaci do malých firem v řadě velmi perspektivních inovačních odvětví. [2]

Evropská unie je největší obchodní silou na světě s téměř 20% podílem na světovém vývozu a dovozu. Největším obchodním partnerem EU jsou Spojené státy americké, následované Čínou a Ruskem. Dvousměrné obchodní toky plynoucí přes Atlantik dosahují téměř 400 miliard EUR ročně.

Otevřený obchod mezi členskými státy EU vedl k vytvoření jednotného evropského trhu s volným pohybem lidí, zboží, služeb a kapitálu. Unie proto stojí v popředí snah o další liberalizaci obchodu na celosvětové úrovni ku prospěchu jak bohatých, tak chudých zemí.

¹ Ing. Ivana Mandysová, PhD. Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav veřejné správy a práva, Studentská 84, 532 10 Pardubice, telefon 466 036 528, e-mail ivana.mandysova@upce.cz

Obchodní sankce – například rušení obchodních preferencí nebo omezení či zmrazení obchodu s partnerem, který porušuje lidská práva nebo jiné mezinárodní normy chování – představují rovněž nástroj evropské zahraniční politiky.

Nejzřejmější způsob, jak dosáhnout volného obchodu, je **snížit nebo úplně odstranit dovozní cla nebo kvóty, které země uplatňují na výrobky**. Dodavatelé, ať už domácí nebo zahraniční, mohou potom otevřeně soutěžit jak cenově, tak kvalitou. Existují však také skryté nebo „technické“ překážky obchodu, jejichž prostřednictvím se vlády a společnosti snaží získat nepoctivou výhodu nad ostatními. Jsou to například tyto **nekalé obchodní praktiky**:

- **prodávání zboží** na zahraničních trzích za cenu nižší, než jsou náklady nebo cena na domácím trhu, aby například výrobci v daných zemích byli vytlačeni ze svého domácího trhu tzv. „dumping“
- **vyplácení subvencí** ze státního rozpočtu společnostem, včetně „národních šampionů“, za účelem získání nepoctivé výhody na vývozních nebo domácích trzích
- **zadávání veřejných zakázek** pouze místním firmám, přestože zahraniční zájemci předložili lepší nabídky
- **znevažování práv** duševního vlastnictví (obchodních značek a autorských práv) výrobou pirátského nebo padělaného zboží, které se prodává levně, tj. za cenu nižší než od původního výrobce (cenové podbízení) [3]

Pravidla hry

Aby byl obchod ku prospěchu všech hráčů, musí být volný a spravedlivý a musí mít průhledná a vzájemně dohodnutá pravidla, jež platí pro každého. EU pevně podporuje Světovou obchodní organizaci, která stanovuje soubor pravidel, jež mají pomoci otevřít světový obchod a zajistit všem účastníkům spravedlivé zacházení. Tento systém, byť není dokonalý, zajišťuje v mezinárodním obchodu určitou průhlednost a právní jistotu.

WTO rovněž stanoví postup urovnání sporů pro případ, kdy dojde k přímému sporu mezi dvěma nebo více obchodními partnery. I když EU někdy podniká kroky proti svým partnerům v rámci WTO, bývá rovněž ve sporech WTO napadanou stranou, a to hlavně v případech týkajících se oblasti zemědělství.

Souběžně s členstvím ve WTO si EU vytvořila síť dvoustranných obchodních dohod s jednotlivými zeměmi a regiony po celém světě. Tyto dohody doplňují postupy, které WTO provádí k odstranění překážek obchodu v mezinárodním měřítku, a pomáhají Unii rychle zajišťovat vzájemné výhody s hlavními obchodními partnery. Existují jasná pravidla WTO, jež určují podmínky těchto dohod, aby se nemohly zneužívat k diskriminaci ostatních obchodních partnerů, a všechny dohody EU jsou s těmito pravidly slučitelné.

Hlavní principy právní úpravy EU v oblasti ochrany hospodářské soutěže

Ochrana hospodářské soutěže

Aktivita Společenství by měly tvořit "systém, který zajistí, že soutěž na vnitřním trhu není narušována".

- **cíl Společenství** – vytvoření vnitřního trhu, na kterém panují obdobné podmínky jako na domácích trzích
- soutěžní politika se ani tak neopírá o zájmy zúčastněných stran jako spíš o to, co se označuje jako hospodářský zájem Společenství

- **pravidla** se týkají buď firem, nebo postihují státy, respektive poskytování státní pomoci
- základy dnešní soutěžní politiky položila v roce **1952 Pařížská smlouva** o vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO)
- ucelená pravidla pro ochranu hospodářské soutěže nejen pro trh s energetickými produkty ale vznikla až podepsáním **Římské smlouvy (1957)**; vzorem byl antimonopolní Shermanův zákon USA z roku 1890
- představuje hlavní zdroj moci Komise ve vztahu k soukromým podnikům a vládám

Politika hospodářské soutěže je jednou ze základních politik Evropské unie. Ustanovení upravující ochranu hospodářské soutěže byla včleněna jak do smlouvy zakládající **Evropské sdružení uhlí a oceli** z roku 1951, tak do **smlouvy Římské** z roku 1957, zakládající Evropské hospodářské společenství.

Soutěžní politika není považována v Evropské unii za cíl sám o sobě, ale spíše za nástroj sloužící k dosažení **základních cílů Společenství**:

- ✓ *trvalý a udržitelný růst,*
- ✓ *podpora stability,*
- ✓ *zvyšování životní úrovně*
- ✓ *vytvoření jednotného vnitřního trhu.*

Soutěž podporuje tyto základní cíle, neboť *nutí podnikatelské subjekty ke zvyšování efektivnosti, ke zkvalitňování výrobní produkce a snižování cen pro konečné spotřebitele.* Soutěžní pravidla Evropské unie se vztahují jak na jednání soukromých podnikatelských subjektů, tak i na vládní zásahy samotných členských států. Obchodní společnosti mohou omezovat soutěž na trhu dohodami se svými konkurenty nebo zneužíváním svého dominantního postavení na trhu. Stejně tak ovšem i *vlády jednotlivých členských států mohou svým jednáním narušit hospodářskou soutěž:*

- ✓ mohou udělit podnikům tzv. **výhradní nebo zvláštní práva** a de facto tak vytvořit monopol
- ✓ **státní podpory**, které upřednostňují vybrané podnikatelské subjekty nebo výrobu určitého zboží a služeb.

Soutěžní politika EU stojí na pěti principech:

1. *zákazu společných dohod či praktik mezi podniky*, které mohou ovlivnit obchod a bránit či narušovat soutěž na vnitřním trhu
2. *zákazu zneužívání dominantního postavení na vnitřním trhu*, pokud to může ovlivnit obchod
3. *dohledu nad pomocí poskytovanou členskými zeměmi*
4. *preventivním dozoru nad fúzemi s evropskou dimenzí*, které vedou k tržní dominanci
5. *liberalizaci sektorů*, které ovládají státem garantované monopoly, například telekomunikace, doprava, energetika

Vývoj globalizace a konkurenční výhoda

- je třeba registrovat novou situaci na přelomu tisíciletí
- Michael Porter (Konkurenční výhody národů) poukazuje na fakt, že stará paradigmatata, vycházející ze schopnosti udržet si výhodu plynoucí z levných pracovních sil či úspor

daných hromadnou výrobou, jsou dnes nahrazována novými, která jsou založena na inovacích a modernizaci zásadního řádu

- předpokladem je důsledná strategická orientace založená na strategické vizi a jasně definovaném cíli

Současná fáze globalizace [4]

- představuje stav, kdy podnik musí usilovat o získání zdrojů vstupů v nejlevnějších lokalitách světa, musí usilovat o zdroje kapitálu v mezinárodním měřítku apod.
- globálnost sama o sobě (schopnost podniku mít přístup ke vstupům a k aktivům ve světovém měřítku) přestává být konkurenční výhodou
- dochází k paradoxnímu vývoji, že současná etapa globalizace zvyšuje význam regionálních či odvětvových uskupení vytvářejících inovační ohniska
- ukazuje se, že jejich vznik je determinován "kritickým množstvím" odbornosti, vzdělanosti, ekonomických subjektů a infrastrukturního zázemí v dané lokalitě

Základem strategie je vytvoření konkurenční výhody.

V nových podmínkách již nestačí, když budete to, co děláte, dělat lépe než ostatní - je třeba, abyste to, co děláte, dělali jinak než ostatní. To odpovídá výroku autority v oblasti konkurence M. Portera: "Důležité je snažit se utvářet podobu konkurence, vzít svůj osud do vlastních rukou".

Nyní jde o to, aby to byla budoucnost konkurenceschopná, tzn. úspěšná v procesu globalizace a integrace z pozice podniku, regionu či státu.

Zasedání Evropské rady v Lisabonu

- jednáním Evropské rady v Lisabonu v březnu 2000 došlo k formální integraci Lucemburského, Cardiffského a Kolínského procesu do procesu Lisabonského
- **základní cíl** – stát se do roku 2010 "nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností
- Lisabonská strategie dostala základní obrysy především v ekonomické rovině, sociálním a environmentálním rozměru
- některé cíle byly stanoveny na velmi obecné, obtížně kvantifikovatelné úrovni a bez konkrétního časového rámce jejich naplňování, což rozhodně nepřispělo ke zvýšení spolehlivosti Lisabonské strategie jako takové
- současně při formulování Lisabonské strategie nebyly dostatečně provázány a využity existující nástroje koordinace hospodářské politiky
- rovněž z institucionálního hlediska nebyly vytvořeny vhodné mechanismy, které by zabránily duplicitám a formulování nových cílů a opatření bez ohledu na jejich vnitřní synergii

Nadměrné množství nejasně formulovaných cílů a nevhodně nastavený systém řízení Lisabonského procesu se ve svém důsledku promítl v nedostatečné implementaci cílů a opatření jak na evropské, tak zejména na národní úrovni. Je zřejmé, že v takové podobě Lisabonská strategie nemohla představovat skutečný nástroj koordinace hospodářské politiky členských zemí EU.

Od roku 2003 postupně sílily názory, že je nezbytné urychleně přistoupit k implementační fázi Lisabonské strategie, má-li být do roku 2010 dosaženo ambiciózního cíle

stanoveného na summitu v Lisabonu. Rovněž začala být diskutována otázka revize stanovených cílů Lisabonské strategie.

2. fáze - revize Lisabonské strategie

- Evropská komise na jarním zasedání Evropské rady v březnu 2004 pověřila bývalého nizozemského premiéra Wima Koka vedením expertní skupiny, jejímž úkolem bylo vypracovat podklad pro střednědobé hodnocení Lisabonského procesu

- Tzv. **Kokova zpráva** konstatovala, že výsledky naplňování cílů lisabonské strategie nelze považovat za příliš uspokojivé. Stanovení ambiciózních cílů samo o sobě bez jejich dalšího rozpracování v přehlednou, jasně koncipovanou komplexní strategii s odpovídajícím časovým harmonogramem jejího plnění, bez důsledné implementace konkrétních opatření na evropské a zejména pak na národní úrovni, a bez získání podpory široké veřejnosti pro provedení nezbytných strukturálních reforem, nevede k dosažení odpovídajících výsledků. **Doporučila zaměřit Lisabonskou strategii na konkrétní opatření s časovou specifikací a na stanovení odpovědnosti za jejich plnění** na komunitární a národní úrovni. Vyzdvihla ty cíle a opatření, která směřují k podpoře hospodářského růstu a zaměstnanosti členských zemí EU, při respektování principů udržitelného rozvoje.

- na základě doporučení vycházejícím ze zprávy Kokovy expertní skupiny Evropská komise zpracovala Střednědobé hodnocení Lisabonské strategie pro jarní zasedání Evropské rady 2005

- **nová Lisabonská agenda** by měla představovat **soubor menšího množství jasně definovaných priorit**, podstatných pro dosažení úspěšné a dynamické ekonomiky EU

Oblast obchodní politiky

- jako jedna z dosud nedostatečně akcentovaných oblastí, která má na vývoj konkurenceschopnosti významný vliv, byla identifikována *oblast obchodní politiky*

- bylo konstatováno, že otevřená obchodní politika má přímý pozitivní vliv na snižování nákladů výroby (ceny vstupů — suroviny, energie) a také příznivě ovlivňuje odbytové možnosti výrobců, což přináší zvýšení prodeje, potažmo možnost zvýšení produkce a vytváření nových pracovních míst

- lze rovněž pozorovat, že firmy vystavené vyšší konkurenci v důsledku liberální obchodní politiky jsou pružnější v procesu inovací a zavádění výsledků výzkumu a vývoje

- proto byla v rámci EU zpracována, projednána a posléze schválena iniciativa *"Global Europe: Competing in the World"*, která se z pohledu EU zaměřuje na liberalizaci podmínek mezinárodního obchodu [6]

"Global Europe: Competing in the World"

- základním východiskem je *nutnost dokončení jednotného vnitřního trhu EU a zlepšení přístupu na trh* jak pro evropské zboží mířící na zahraniční trhy, tak přístupu zahraničního zboží na trh EU

- *základní platformou* uvedené liberalizace i nadále zůstává probíhající kolo mnohostranných obchodních jednání v rámci Světové obchodní organizace (tzv. Doha Development Agenda — WTO DDA)

- významnou komplementární metodou usnadňování přístupu evropských podnikatelů na zahraniční trhy je *sjednávání bilaterálních/regionálních obchodních dohod*, a to jak s tradičními tak s perspektivními obchodními partnery
- dalšími součástmi jsou nová Market Address Strategy, nová strategie vůči Číně, revize uplatňování nástrojů na ochranu obchodu (TDIs) a strategie pro lepší vymahatelnost práv k duševnímu vlastnictví. [7]

Shrnutí

Snaha zachování konkurenceschopnosti a využití vědy a techniky k posílení hospodářského růstu, vytváření pracovních míst, zvyšování kvality života a řešení sociálních problémů, jako jsou chudoba a problémy zdraví a životního prostředí, je velkou zkouškou schopností EU.

V průběhu času se vývoj procesu evropské integrace prohloubil z pohledu kvantitativního i kvalitativního; počet jejích členů vzrostl na dnešních 27 a není konečný; pravomoci, jež přešly na instituce EU se rozšířily. Oba procesy dohromady zvyšují nároky na objem přerozdělených finančních prostředků. V průběhu času se relativně snížila váha těch, které míří do zemědělství, a naopak se zvýšila role výdajů jdoucích na další stírání rozdílů mezi jednotlivými součástmi EU i na posílení konkurenceschopnosti EU jako celku vůči ostatním centrům globální ekonomiky. [5]

Literatura:

- [1] DOPING, Randy. *Průvodce globální ekonomikou*. 2004. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2004.
- [2] FLOYD, Danny. Globalizace : Co vlastně znamená. *Xpress.cz*[online]. 2001 [cit. 2008-02-13]. Dostupný z WWW: <http://www.xpress.cz/3482>
- [3] GAVIN, Brigid. *The European Union and Globalisation : Towards Global Democratic Governance*. : Brigid Gavin, 2001. 245 s
- [4] JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha : C.H.Beck, 2003.
- [5] PEHE, Jiří. *Globalizace a Fórum 2000* [online]. 1998 [cit. 2008-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/clanky/1998/1998-Globalizaceforum.html>>
- [6] NAYAK, Anoop. *Race, place and globalization : Youth cultures in a changing world*. New York : Oxford, 2003.
- [7] *Právní úpravy EU v oblasti ochrany hospodářské soutěže a zadávání veřejných zakázek* [online]. 2003 [cit. 2008-01-23]. Dostupný z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/hospodarska-soutez/pravni-upravy-eu-v-oblasti-ochrany/1000511/8193/>